Світлана Козинська

МУЗИЧНІ ЗДІБНОСТІ ЛЮДИНИ ЯК ВНУТРІШНІ УМОВИ ЇЇ РОЗВИТКУ

У психологічному розумінні «здібності» – це індивідуально-психологічні особливості, які є умовою успішного виконання певної продуктивної діяльності. Здібності виявляються у процесі оволодіння цією діяльністю, у тому, наскільки індивід за інших рівних умов швидко й грунтовно, легко й міцно опановує способами її організації і виконання [3, 381].

Здібності людини – це внутрішні умови її розвитку, які, як і інші внутрішні умови, формуються під впливом зовнішніх – у процесі взаємодії людини і зовнішнього середовища (світу).

При розгляді питання щодо формування здібностей важливо враховувати, що зв'язок між задатками та здібностями неоднозначний. На базі різних за структурою задатків можуть формуватися схожі здібності, і навпаки, на базі схожих задатків – різні здібності [1, 93].

Прямих способів вимірювання задатків ще не створено, однак про їх наявність можна (певною мірою) судити за вираженою схильністю до певної діяльності. Це слід особливо враховувати при діагностиці здібностей, оскільки різні люди виявляють схильність до різних видів діяльності, і це дозволяє припустити, що кожній людині властиве своєрідне поєднання задатків.

Ученими встановлено, що анатомо-фізіологічні задатки, які лежать в основі формування та розвитку музичних здібностей, знаходяться саме у лівій півкулі, і від швидкості та точності відповідних розумових процесів залежить виявлення та подальший розвиток музичних здібностей. Але результати досліджень щодо функціональної спеціалізації лівої та правої мозкових півкуль у музикантів і не музикантів досить суперечливі.

Зокрема, Е. Голубєва отримала дані про те, що у музикантів превалює діяльність правої півкулі. Нейропсихологи М. Кабардов, М. Матова стверджують, що музиканти сприймають музику лівою півкулею, а не музиканти – правою. Р. Шутер у книзі «Психологія музичних здібностей» робить висновок про рівне значення обох півкуль у музичній діяльності, що музиканти сприймають музику.

Аналіз літератури свідчить про існування двох основних поглядів на природу музичності: музичність як вроджена здібність, що не підлягає формуванню, і музичність як властивість, що формується на основі вроджених задатків [2, 10].

Серед праць, присвячених музичним здібностям, особливе місце посідає книга Б. Теплова «Психологія музичних здібностей». В ній запропонована оригінальна концепція музичності, що є більш високим

етапом розробки цієї проблеми.

Головним показником музичності Б. Теплов вважав емоційний відгук на музику, а до головних здібностей відніс ті, що пов'язані зі сприйняттям та відтворенням звуковисотного та ритмічного руху – музичний слух (як звуковисотний) та чуття ритму. При цьому до музичного слуху вчений відніс два компоненти – перцептивний, пов'язаний з сприйняттям мелодичного руху (ладове чуття), та репродуктивний (здатність до слухової уяви мелодії).

Б. Теплов не розглядав загальні здібності музично-естетичного сприймання, виконавства й творчості. Водночас він відносив естетичні здібності до загальних або генералізованих (за С. Рубінштейном), оскільки вони властиві різною мірою всім людям і виявляються в усіх сферах людської діяльності. Цим вони відрізняються від спеціальних, у тому числі й художніх.

При аналізі структури музичності Б. Теплов пропонував виділити дві взаємопов'язані її сторони – емоційну й слухову. Цей поділ, звичайно, умовний, оскільки взяті самі по собі, окремо одна від другої, вони втрачають смисл.

Психолог також виділяв три основні музичні здібності: ладове чуття, тобто здатність емоційно розрізняти ладові функції звуків мелодії або відчувати емоційну виразність звукового руху; музично-слухові уявлення, тобто здатність довільно користуватися слуховими уявленнями, які відображають звуковисотний рух; музично-ритмічне чуття, тобто здатність активно (рухово) переживати музику, відчувати емоційну виразність музичного ритму і точно відтворювати його. При цьому здібність емоційно відгукуватися на музику, переживати її як вираження деякого змісту складає за Б. Тепловим центр музичності.

Важливими з психологічної і особливо з педагогічної точок зору є висновки Б. Теплова щодо необхідності якісного, а не кількісного підходу до структури музичності, можливої нерівномірності розвитку її компонентів у людини, компенсації одних здібностей іншими.

Вчений також відзначав, що здібності, які складають музичність, можна умовно поділити на дві групи: спеціальні музичні, й музично-естетичні здібності.

Єдність цих здібностей утворює той комплекс музичної схильності, який Б. Теплов називає музичною обдарованістю, тобто те якісно своєрідне поєднання здібностей, від якого залежить можливість успішного заняття музичною діяльністю [4, 42].

Означені положення складають загальну методологічну основу педагогіки музичних здібностей, відображають сучасні уявлення про таке складне явище, як музичність, і є теоретичною базою для удосконалення процесу формування й розвитку музичних здібностей у школярів.

Список використаних джерел:

1. Ломов Б. Ф. Соотношение социального и биологического как методологическая проблема психологии // Вопр. Философии. – 1976. – № 4. – С. 83–95.
2. Науменко С. І. Основи вікової музичної психології. – К.: Логос, 1995. – 103 с.
3. Психология. Словарь / Под ред. А. В. Петровского, Г. М. Ярошевского. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.
4. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей // Избр. труды: В 2-х т. Т. 1. – М.: Педагогика, 1985. – С. 42–222.